

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА УСПІШНІСТЬ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Інноваційна
ШКОЛА

УДК 37.371.1

У статті автор аналізує поняття «професійний потенціал», як індивідуальні можливості особистості до професійної діяльності та доводить його вплив на успішність професійної діяльності соціального педагога, враховуючи специфіку соціально-педагогічної роботи. Автор акцентує увагу на біологічних і соціальних факторах, що позитивно впливають на формування професійного потенціалу соціального педагога та надає рекомендації щодо удосконалення професійних можливостей.

Ключові слова: потенціал, професійний потенціал, професійна готовність, професійна свідомість, професійна активність.

Сучасні загальноосвітні заклади України характеризуються рядом проблем навчально-виховного характеру, розв'язання яких потребує залучення сил не лише учителів, а і фахівців психологічної служби школи. Особливе навантаження при цьому припадає на соціальних педагогів, так як саме вони, у першу чергу, працюють з проблемними учнями. Кваліфікована допомога учневі, який не в змозі самостійно подолати життєві труднощі, потребує певних внутрішніх або зовнішніх ресурсів. Мова йде про професійний потенціал особистості, який є необхідним підґрунтям успішної професійної діяльності.

Постановка проблеми. Саме від професійного потенціалу, який розуміється як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас

чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [6, с. 1087], залежить успішність професійної діяльності. Бувають випадки, коли особистість прагне досконало виконувати професійні обов'язки, витрачає масу зусиль, намагається продемонструвати уміння якомога краще виконувати той чи інший вид роботи, але результати не помітні, а іноді сприймаються зі знаком «мінус». В таких ситуаціях можна стверджувати, що у особистості недостатньо професійного потенціалу, тобто умінь, здібностей, можливостей для реалізації завдань професійної діяльності.

Мета статті. Здійснити аналіз поняття «професійний потенціал» та виокремити фактори, що позитивно впливають на його формування.

**Наталія
САЙКО**

Доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат педагогічних наук

Аналіз досліджень. У науковій літературі поняття «потенціал», «професійний потенціал» аналізується і вивчається на основі ресурсного, резервного підходів та з різних позицій: гуманістичної самоактуалізації особистості (А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт); формування здібностей і зокрема творчих здібностей (М. Вертгеймер, Дж. Гілфорд, Е.П. Торренс; Т. Артем'єва; ресурсів особистості (Р. Лазарус, С. Хобфолл, В. Бодров, К. Абульханова, Л. Анциферова, К. Муздибаєв, Н. Водоп'янова, Л. Куликов, Д. Леонт'єв, Т. Корнілова); педагогічної творчості як елементу педагогічної майстерності (О. Абдулліна, І. Зязюн, М. Савін, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, З. Слепкань, Р. Шакуров, І. Якиманська).

Поняття «потенціал» (від лат. *potentia* – узагальнена здібність, можливість, сила) розглядається як засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної цілі, реалізації планів, вирішення тих чи інших задач як окремою особистістю, так і суспільством, державою в цілому [4].

В. Марков, **поняття «потенціал»** визначає як психологічний феномен, інтегрально описує феномени мотивів і здібностей. Здібності індивіда відображаються як уже реалізований потенціал, а мотивація особистості – як подальші перспективи розвитку потенціалу, тобто нереалізований потенціал. Він пропонує ієрархічну модель опису потенціалу людини як соціально-особистісної системи: біологічний потенціал (визначається біоенергетичними процесами і їх специфікою) – психологічний потенціал (пов'язаний з психічною саморегуляцією) – особистісний потенціал (охоплює особистісно-професійний та професійно особистісний потенціали) [3].

В акмеологічному розумінні потенціал розглядається не тільки як природно обумовлені (здібності, природно обумовлені професійно важливі якості, позитивні

спадкові фактори), а поповнювані ресурси (інтелектуальні, психологічні, вольові та інші), але поповнювані чи відновлювані не «автоматично», а довільно, тобто спрямовані самою особистістю відповідно до обраних цілей, в тому числі орієнтовані на прогресивний особистісний та професійний розвиток [7, с. 226].

У педагогічному розумінні поняття «потенціал» досліджується у вигляді самостійних теорій: особистісний потенціал (А. Деркач, В. Зазикін, І. Байєр, І. Дроздов, О. Зубова, В. Маркін, К. Дьячкова, О. Ходаєва); особистісно-професійний потенціал (В. Марков, Б. Астаф'єв, В. Ігнатова, І. Ярмакєєв); професійний потенціал (Є.О. Резанович, І.О. Беспалов); творчий потенціал (В. Моляко, Т. Третьяк, Г. Полякова, І. Поклад, Н. Ваганова, Ю.А. Гулько, В.В. Клименко, М.О. Блох); – інноваційний потенціал (М. Бендіков, В. Горшенін, К. Лега, Н. Васіна, С. Маслоу); інтелектуальний потенціал (Б. Анан'єв, Д. Зубов); духовний потенціал (М. Савчин, А. Фурман); мотиваційний потенціал (Є. Ільїн, В. Асєєв, І. Джидар'ян, О. Чапкіна); трудовий потенціал (Л. Абалкін, Б. Генкін, А. Кібанов, Д. Львов, А. Лобанов, А. Мерцалов, Ж.-М. Галль, М. Хучек, Н. Байков); освітній потенціал (О. Гончаров, О. Неживенко).

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи зазначену проблему, ми погоджуємося з науковцем З. Сіверс, яка стверджує, що потенціал особистості може мати творчу або руйнівну спрямованість. Оскільки людина завжди перебуває на різних шаблях поступу до більш високих рівнів свого розвитку, то доцільно оцінювати не тільки її наявний потенціал, але й різницю потенціалів різних рівнів, тобто резерв або ресурс [10, с. 49].

Професійний потенціал соціального педагога розглядається як:

– *система педагогічної майстерності*, яка об'єднує різнопланові та різнорівневі аспекти підготовки і діяльності фахівця

і трактується як здатність ефективно виконувати свою роботу на рівні сучасних професійних вимог;

– база професійних знань, умінь, навичок у єдності з розвинутою здатністю соціального педагога активно мислити, творити, діяти, втілювати свої наміри в житті, досягати запроєктованих результатів;

– спрямованість фахівця на ціль і здатність її досягти, тобто важливим є співвідношення намірів і досягнень;

– ціннісно-мотиваційна орієнтація на виконання професійної діяльності, адже одних лише здібностей мало для якісного виконання професійних обов'язків;

– система природних і набутих у процесі професійної підготовки та практичної діяльності якостей та здібностей.

Специфіка професійного потенціалу полягає у тому, що фахівець розглядається з позиції теперішнього часу та робиться проєкція майбутньої професійної діяльності, визначаються її перспективи розвитку та процесу формування фахівця з урахуванням таких аспектів: *минуле* – сукупність рис і якостей, накопичених людиною у процесі особистісного і професійного розвитку; *теперішнє* – актуалізація можливостей та їх застосування у професійній діяльності; *майбутнє* – тенденції майбутнього професійного і особистісного розвитку [5].

Актуальним є питання про детермінанти розвитку потенціалу особистості. В першу чергу, можна зазначити про **роль стану здоров'я** особистості у формуванні професійного потенціалу. Робота соціального педагога супроводжується великим психоемоційним навантаженням, що призводить до руйнування внутрішньої гармонії фахівця. Тому особливу увагу слід приділити розвитку умінь майбутніх фахівців відновлювати свій психоемоційний стан. Умовно всі методи гармонізації психофізичного стану людини можна об'єднати в 3 групи: фізіологічний рівень регуляції психо-

фізичного стану (*вплив на фізичне тіло*); емоційно-вольова регуляція психофізичного стану (*вплив на емоційний стан*); ціннісно-смысловий рівень регуляції психофізичного стану (*вплив на думки, зміна світогляду*) [2].

Також слід активно працювати над формуванням відповідального ставлення до власного здоров'я та розуміння того, що *потрібно не нашкодити своєму організму, уміти відновлювати втрачені функції*, наприклад, вчасно відпочивати, харчуватися, не вдаватися до надмірних переживань, не завжди прагнути до ідеального виконання інструкцій керівника, не поспішати тощо.

Окрім біологічних ресурсів на сформованість професійного потенціалу мають вплив і соціальні умови, в яких здійснюється професійна діяльність. Тобто це оптимальні, адекватні умови соціального середовища, що перешкоджають виникненню соціально зумовлених захворювань, соціальної дезадаптації та, які визначають стан соціального імунітету, гармонійного розвитку особистості в соціальній структурі суспільства [1, с.44]. **Специфікою професійної діяльності соціального педагога є те, що він працює з проблемними категоріями учнів**, які не завжди характеризуються високим рівнем розвитку інтелекту, вихованістю, відкритістю. Тому **основним завданням соціального педагога є встановлення доброзичливої атмосфери у спілкуванні, довірливих взаємовідносин**, тобто **таких умов**, в яких кожен буде мати змогу почувати себе особистістю, індивідуальністю. Створення сприятливих умов для професійної діяльності можливо на основі реалізації та активного пропагування гуманного, особистісно зорієнтованого підходів. Коли у людини відсутній страх помилитися, висловити власну думку, проявити свою індивідуальність, з'являється бажання творити, привносити у повсякденну професійну діяльність щось нове, інноваційне, удо-

сконалюватися, що, в свою чергу, сприяє формуванню професійного потенціалу. Це підтверджує думка сучасного науковця А. Деркача, який зазначає, що розкриття потенціалу особистості насамперед пов'язано з розвитком здібностей людини, особливо тих, які стосуються діяльності чи відповідають спрямованості особистості. **Перспективними психотехнологіями розвитку професійного потенціалу педагога є: технологія коучингу; технологія раціонального використання і примноження індивідуальної ресурсності суб'єктів праці; технологія саморегуляції психічних станів як фактор підвищення працездатності й ефективності діяльності; технологія тайм-менеджменту** [7].

Також професійний потенціал знаходиться у тісному взаємозв'язку з такими поняттями як *«професійна готовність»*, *«професійна свідомість»* та *«професійна активність»*.

Професійна готовність передбачає активний, функціональний стан особистості, яка прагне до здійснення професійної діяльності; сформованість системи знань, умінь і навичок, особистісних і професійних якостей, що забезпечують можливість реалізації професійних функцій. С. Рубінштейн, розкриваючи поняття *«готовність»*, доводив думку, що зовнішні впливи завжди діють через внутрішні, тобто через особистісні умови, то готовність людини до дії є усвідомлення нею своїх потреб, для задоволення яких необхідно активізувати особисті психічні і фізіологічні потреби [8]. Тому працюючи над своїм професійним потенціалом, соціальні педагоги мають, в першу чергу, усвідомити важливість і переваги професійної діяльності саме для себе, чітко відповісти на запитання: *«Яке значення для мене має той чи інший вид заняття?»*. Лише за умов свідомого сприйняття і ставлення до роботи, професійний потенціал буде збільшуватися і зростатимуть можливості особистості.

Звідси витікає важливість сформованості професійної свідомості, як усвідомлення значення своєї професії на суспільному та індивідуальному рівнях, свідоме ставлення до набуття теоретичних і практичних умінь. У свою чергу свідоме ставлення та усвідомлення значення професії не можливе без наявності цілей у процесі освоєння професії. *Соціальний педагог повинен чітко усвідомлювати цінність професійної діяльності особисто для нього, співвіднести її зі своїми життєвими мріями, потребами (матеріальними і духовними), створити програму реалізації своїх життєвих планів і прагнути до її реалізації.*

Специфіка соціально-педагогічної діяльності полягає у постійному прояві ініціативності, лідерських якостей, бажанні удосконалюватися, соціально перетворювати світ, бути суб'єктом у реалізації соціально-педагогічних завдань. Тому у процесі формування професійного потенціалу набуває актуальності професійна активність. Професійну активність слід розглядати крізь призму активності особистості, під якою розуміють спроможність людини робити соціально значущі перетворення навколишнього, що виявляється у спілкуванні, спільній діяльності, творчості [9]. **Хто не активний, той знеособлений**, а відповідна пасивність призводить до неспроможності спрямовувати дії клієнта і свої особисті у відповідне русло.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи думки щодо поняття *«професійний потенціал»*, можна зробити висновок, що **основними його складовими є такі біологічні ресурси людини**, як стан здоров'я, задатки від природи, особливості психічних процесів тощо, **соціальні** – рівень освіти, вихованості, рівень розвиненості, **умови**, в яких проживає та розвивається особистість: педагогічні, економічні, матеріальні, психологічні, екологічні тощо, а також **бажання особистості змінюватися.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ

1. Баландин М. Ю., Ериков В. М. Анализ факторов, влияющих на физическое и психическое здоровье школьников в переходном возрасте // Материалы IV Всероссийской научно-практической конференции «Физическая культура, спорт и здоровье студенческой молодежи в современных условиях». – Тула, 2008. – С. 43–45.

2. Безсонов С. П. Професійна деформація особистості: психологічний практикум. – СПб.: Мова, 2004. – 272 с.

3. Беспалов И. Феномен личностного потенциала в контексте акмеологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://akmeo.ru/index.php?id=669>.

4. Божинская Т. Л. Перспективы совершенствования педагогического потенциала региональной культуры в современном российском образовании // Педагог, воспитатель, личность: науч. метод. пособие. – Ростов н/Д, 2010. – С. 32-39.

5. Боднар А. М. Педагогический потенциал учителя (личностно-гуманистический аспект): автореф. дис. ... канд. пед. наук [Текст]. – Екатеринбург, 1993. – 13 с.

6. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

7. Деркач А., Зазыкин В. Акмеология: учебное пособие. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.

8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб. : Питер. – 1999. – С. 518.

9. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія. Навч. посіб./ О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

10. Сіверс З. Ф. Феномен творчості як базова складова акмеологічного розвитку особистості. // Освіта і управління. – 2008. – С. 23 – 35.

Наталья Сайко

Влияние профессионального потенциала на успешность работы социального педагога

В статье автор анализирует понятие «профессиональный потенциал», как индивидуальную возможность личности осуществлять профессиональную деятельность и доказывает его влияние на успешность профессиональной деятельности социального педагога, учитывая специфику социально-педагогической работы.

Автор акцентирует внимание на биологических и социальных факторах, которые позитивно влияют на формирование профессионального потенциала социального педагога, дает рекомендации по усовершенствованию профессиональных возможностей.

Ключевые слова: потенциал, профессиональный потенциал, профессиональная готовность, профессиональное сознание, профессиональная активность.

Nataliya Sayko

The influence of professional potential on the success of a social pedagogue's work

In the article the author analyzes the concept of «professional potential» as an individual opportunity for a person to carry out professional activities and proves his influence on the success of the professional activity of a social pedagogue, taking into account the specifics of social and pedagogical work.

The author focuses on biological and social factors, which positively impact on the formation of the social pedagogue's professional potential, gives recommendations on improving professional capabilities.

Keywords: potential, professional potential, professional readiness, professional consciousness, professional activity.